

Шляхи самовдосконалення студентів факультету іноземних мов //Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій: Зб. наук. праць. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2004. – С.178-183 (Гончаренко О.)

*Гончаренко О.,
Антонова О.Є.*

ШЛЯХИ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Становлення України як самостійної держави, її національне відродження і перехід до ринкових відносин кардинально впливають на роль фахівців з вищою освітою. Особливе місце серед них посідають майбутні педагоги як висококомпетентні і всебічно освічені фахівці, рівень підготовки яких має задовольнити соціально-педагогічні потреби суспільства в умовах реалізації „Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ ст.”.

Побудова національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, спрямований на подолання кризи в освіті, що проявляється, насамперед, у невідповідності рівня знань студентів суспільним потребам і світовим стандартам, у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності.

Сучасний учитель має зрозуміти, що працює на майбутнє. Те, що він закладає в дитину сьогодні, стане визначальним фактором у формуванні громадського, морального, духовного образу зрілої людини. Основою його роботи має стати правило: “Дитина має знаходити радість у праці, у збагаченні своїх знань, у створенні матеріальних та духовних цінностей для інших людей, всього суспільства”. Важливо, щоб дитина не лише навчилася бачити навколишній світ, але й прагнула його змінити, зробити кращим.

Професія вчителя – одна з найбільш творчих та складних професій, в якій поєднано науку та мистецтво. Ця професія споріднена з працею письменника (творчість у підготовці матеріалу), режисера і постановника (створення замислу і його реалізація), актора (в педагогічній діяльності інструментом є особистість викладача), психолога, науковця.

Учителями в широкому розумінні слова називають тих, хто озброює молоде покоління знаннями, уміннями, навичками. У вузькому значенні вчитель – це людина, яка одержала спеціальну підготовку і займається навчанням і вихованням учнів у загальноосвітній школі. Для людини, яка обрала цю професію, вона є джерелом постійного зростання і вдосконалення, це велика праця душі.

Метою нашої роботи стала розробка узагальненої моделі майбутнього вчителя, вибір форм і методів його професійного самовдосконалення, розробка методики самовдосконалення майбутнього вчителя.

Експериментальна робота здійснювалася у кілька етапів.

I етап – 2002 - 2003 рр. – аналітико-пошуковий – охоплював аналіз психолого-педагогічної літератури, підготовку та проведення діагностичного експерименту.

II етап – 2003 -2004 рр. – формуючий – включав розробку програми самовдосконалення студентів іноземних мов, організацію та проведення формуючого експерименту.

III етап – 2004 р. – завершальний – передбачав аналіз та узагальнення результатів формуючого експерименту.

У процесі дослідження була використана система взаємопов'язаних методів, як от: теоретичні (аналіз літератури), практичні (опитування, анкетування, шкалування тощо).

На першому етапі дослідження, який передбачав теоретичний аналіз підходів до професійної підготовки майбутнього педагога, було опрацьовано ряд державних програм та концепцій, психолого-педагогічну літературу. На його основі були сформовані основні поняття з теми дослідження, а саме: самовдосконалення, самоосвіта, самовиховання. Самовдосконалення – це свідома робота вчителя з розвитку своєї особистості як професіоналу, що передбачає адаптацію своїх індивідуально-неповторних особливостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності і розвиток соціально-моральних якостей.

Самоосвіта – це неспецифічний вид діяльності, в ході якої, завдяки самостійному визначенню цілей, особистість задовольняє власні пізнавальні потреби або вдосконалює свої здібності та якості.

I нарешті, самовиховання – це систематична й свідома діяльність учителя, що спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, етичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок.

На основі теоретичного аналізу наукових джерел було також розроблено узагальнену модель психолого-педагогічних якостей, знань та вмінь учителя, яка й стала еталоном для подальшого дослідження. Адже наука констатує об'єктивну істину: особистість учителя відіграє якщо не вирішальну, то важливу роль у здійсненні навчально – виховного процесу. Від того, як педагог формує цілі своєї професійної діяльності, що вважає пріоритетним у своїй професії, який він сам як особистість, як суб'єкт педагогічної діяльності, залежить рівень педагогічного спілкування, досягнення високих результатів у навчанні і вихованні учнів.

До складу моделі входять такі домінуючі та периферійні якості особистості вчителя: гуманізм, комунікативність, знання свого предмета та методики його викладання, справедливість, доброта, відповідальність, почуття гумору, доброзичливість, демократичність. Усі вищезазначені вимоги до якостей особистості вчителя засвідчують важливість та необхідність процесу самовдосконалення вчителя.

Другий етап дослідження – проведення діагностичного експерименту. Його метою було виявлення рівня підготовки студентів факультету іноземних

мов до організації власної діяльності з самовдосконалення. Діагностичний експеримент, основою якого була самостійно складена анкета, передбачав з'ясування ставлення студентів факультету іноземних мов до процесу самовдосконалення, визначення рівня їх теоретичної та практичної готовності до здійснення навчально-виховної роботи. У процесі експерименту було використано багато методів, зокрема: метод шкалування, метод математичної обробки результатів.

Підсумувавши відповіді студентів факультету іноземних мов, ми з'ясували, що, на думку більшості опитаних (60%), самовдосконалення – це, насамперед, постійна робота над собою; вивчення досягнень у педагогічній науці, знайомство з передовим досвідом кращих учителів. З необхідністю самовдосконалення погоджуються всі опитані студенти, підкреслюючи, що це є життєво необхідним для кожного вчителя. Це свідчить про те, що у студентів розвинена потреба у самовдосконаленні. Але разом з тим більшості респондентів потрібна допомога у самовдосконаленні, адже не всі опитані студенти змогли назвати хоча б декілька методів самовдосконалення. Однак серед названих студентами методів були: опрацювання методичної та психолого-педагогічної літератури, ведення щоденників, аутотренінги, проходження курсів з підвищення кваліфікації тощо.

На нашу думку, проведений діагностичний експеримент дозволив студентам оцінити реальний рівень їх теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності та усвідомити важливість і необхідність процесу самовдосконалення.

На наступному етапі дослідження була розроблена, науково обґрунтована та експериментально перевірена програма самовдосконалення майбутнього педагога, що ґрунтувалась на узагальненій моделі психолого-педагогічних якостей молодого спеціаліста. Пропонована програма містить 6 груп методів:

1. Методи пізнання педагогічної професії.

Життя і діяльність видатних людей підтверджують істину: для того, щоб змінювати навколишній світ на краще, спочатку його треба пізнати.

У процесі пізнання майбутні педагоги можуть не лише сприймати знання про професію вчителя, а й оперувати ними, узагальнювати, пристосовувати до власних професійних потреб. Розмаїття існуючих методів пізнання можна умовно поділити на 2 великі групи:

- методи спостереження за професійною діяльністю, соціальним середовищем;

- методи осмислення результатів спостереження за професійною діяльністю.

2. Методи професійного проектування .

За допомогою проектування майбутній учитель може уявити своє близьке, середнє і віддалене професійне майбутнє, передбачити шляхи його досягнення. Стратегія навчання методам проектування спирається на передачу викладачем студенту вміння добирати професійні цілі, співвідносити їх з

особистими потребами та можливостями. Метод перспективних ліній ґрунтується на явленні про близькі, середні і віддалені перспективи.

Близькі перспективи: прагнення добре вчитися, проводити науково – дослідницьку роботу, засвоїти педагогічні знання, навички і вміння.

Середні перспективи формуються як прагнення до більш значущих подій: участь у педагогічній олімпіаді, конкурсі педагогічної майстерності.

Віддалені перспективи: оволодіння основами професійно-педагогічної майстерності.

3. Методи професійної комунікації.

Для вчителя уміння знаходити спільну мову є професійною необхідністю. За рівнем комунікабельності пізнається зрілий професіонал – педагог.

Шляхом саморозвитку на основі оволодіння методами комунікації майбутні педагоги можуть здобути загальний дар спілкування, що виражається у почутті впевненості в собі, здатності приваблювати інших, почутті власної гідності, вмінні поводити себе природно.

Метод „золотої середини” – метод довірливої комунікації, що ґрунтується на пошуку й утриманні образу розуміння іншої людини. Образ розуміння (золота середина) складається із знання, довіри, співчуття, співнадії, що виявляється стосовно інших партнерів по спілкуванню. Як підтверджують спостереження найбільш простим і ефективним способом отримання знань про вихованця є вміння правильно слухати його.

Метод рольової гармонізації – це метод комунікації, що здійснюється на основі гармонійної ролі партнера по спілкуванню. Гармонійними називають ролі, які доповнюють одна одну в навчальній, ігровій, трудовій, суспільній діяльності. Знання цього методу озброює майбутнього педагога засобом активного подолання конфліктів в учнівському середовищі. Замість розриву комунікації студентам пропонуються такі шляхи її збереження: зміна своєї соціальної позиції, врахування змінного статусу учнів.

У всіх випадках педагогам слід пам'ятати, що методи комунікації не є простою технікою досягнення легкого успіху в професійному спілкуванні. Лише за цієї умови ці методи будуть служити моральним цілям.

4. Методи професійної самоорганізації.

Професійна самоорганізація – активний, свідомий процес, що спонукається метою і мотивами самоуправління, який передбачає наявність об'єкта самоорганізації – професійно-виховної діяльності; її мети – досягнення професійної вмілості; засобів здійснення самоорганізації – певного рівня сформованості інтелектуально-практичних дій і операцій. Ці методи є водночас засобом професійно-педагогічного самоствердження майбутнього вчителя, виявом його самостійності та вироблення індивідуального стилю виховної діяльності.

Метод поглиблення професійно-педагогічних зв'язків – метод професійної самоорганізації, спрямований на утворення, ускладнення, закріплення зв'язків з об'єктами професійно-педагогічного середовища. Цей

метод потребує від майбутнього педагога великого вміння володіти собою, розумово-вольових зусиль, цілеспрямованості.

5. *Методи професійного самоконтролю.*

Професійний самоконтроль передбачає процедуру виміру, в якій суб'єктом виміру є педагог-професіонал, а об'єктом – результати його професійної діяльності (сформована особистість), сам вимір – спеціальні шкали самоконтролю.

Самоконтроль професійних відносин – метод, за допомогою якого студенти можуть оцінити своє ставлення до професії педагога, педагогічних дисциплін та практики, навчальної групи.

Самоконтроль професійних знань – метод, за допомогою якого студент може визначити реальні знання з навчальних предметів, чинників, що впливають на оволодіння майбутньою професією.

Самоконтроль психічного стану – метод, який дає змогу оцінити той психічний стан, котрий впливає на успішність професійного розвитку майбутнього вчителя. До показників психічного стану можна віднести тривожність, неспокій, знервованість, байдужість, пасивність.

6. *Методи професійної саморегуляції.*

Засвоєння цих методів дає можливість майбутньому вчителю не лише розвинути професійну чутливість, а й навчитись максимальній концентрації уваги, волі, мислення на об'єктах професійного середовища.

Професійна саморегуляція – найважливіше вміння професіонала, спрямоване на досягнення важливих проміжних чи кінцевих результатів професійної діяльності: оптимальних професійних відносин, адекватної самооцінки професійних можливостей, професійно важливих якостей тощо. При цьому регулюючим засобом може виступати слово, почуття професійного часу, самооцінка професійних можливостей.

Дана програма пройшла експериментальну перевірку, що засвідчила її ефективність. Студенти, що брали участь в експерименті стверджують, що вона допомогла їм у здійсненні процесу самовдосконалення та стала поштовхом до систематичної та цілеспрямованої роботи над собою.

З-поміж усіх методів студенти наголосили на важливості методів професійної комунікації. Адже саме завдяки спілкуванню відбувається обмін інформацією, співпереживаннями, воно дозволяє пізнати особистість учня та сприяє ефективній організації взаємодії вчителя з учнями.